

Protopopul Reghinului, Ariton M. Popa Biobibliografie

ANA TODEA
Biblioteca Județeană Mureș

Abstract

Ariton M. Popa, the Archpriest of Reghin. Biobibliography

During the inter-war period, the archpriest Ariton M. Popa became one of the most important public figures of the socio-cultural life from Reghin.

This study, dedicated to him, is divided into two parts; the first one is a brief biography, that points the most important moments of his life; the second part, is a selective bibliography that contains a list of the papers the archpriest wrote during his activity and also a list of references, that means books and articles having as subject his life and activity.

Keywords: *Ariton M. Popa, archpriest, biobibliography, Reghin, Greek-Catholic Church.*

Preotul greco-catolic, protopopul, prelatul papal, publicistul, cărturarul, omul politic Ariton M. Popa, s-a născut la 15 aprilie 1871, în localitatea Tăuni, județul Alba, din părinții Grigore și Pelaghia Popa, o familie de plugari înstăriți.¹

Studiile primare și gimnaziale le-a făcut la Gimnaziul greco-catolic din Blaj (clasele I-VIII, 1883-1891), absolvind cu calificativul „eminent.” A avut, între profesori, pe viitorul istoric și membru al Academiei Române, dr. Augustin Bunea. Mărturisește că, aflându-se în apropierea și înrâurirea lui, „mă punea lângă dânsul la masă ca acolo la lumina lampei să cetim împreună.” Apoi, s-a înscris la Facultatea de Teologie a Universității din Budapesta, pe care a frecventat-o între anii 1891-1895.²

¹ Traian Bosoancă, *Mureșenii și Marea Unire*, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2000, p. 177-179.

² Grigore Ploșteanu, *Ariton Popa*, în *Reghinul Cultural*, vol. II, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara Reghin, 1990, p. 209.

S-a căsătorit la Blaj, cu Aurelia, și a fost hirotonisit la 15 noiembrie 1896 de mitropolitul Victor Mihalyi de Apșa.³ La 25 aprilie 1897 a fost numit cooperador parohial în Bucium-Șasa, județul Alba, iar prin decretul nr. 4760 din 5 septembrie 1899, este numit administrator parohial. Din ianuarie până în mai 1897 a activat și ca învățător în Biia și doi ani în Bucium-Șasa.⁴ Între anii 1898-1905, a îndeplinit și funcția de director executiv al Băncii „Detunata.” La Bucium-Șasa, i-a urmat la conducerea săracei parohii de mineri lui Iosif Ciura, bunicul scriitorului Alexandru Ciura, și l-a precedat pe scriitorul Ion Agârbiceanu.

Ctitoarește cele dintâi biblioteci populare în Biia, Tăuni și Bucium-Șasa. Înființează aici **Reuniunea de femei**, un cor și organizează cu tinerimea locală numeroase reprezentații teatrale și serate culturale. Membru al **Reuniunii învățătorilor români**, membru al **ASTREI**, a fost ales în comitetul cercual al Despărțământului Abrud-Cîmpeni (1901), încredințându-i-se funcția de casier. În această calitate, a contribuit la organizarea cu succes a adunării generale a **Societății pentru crearea unui fond de teatru român de la Abrud**, din 22-23 iulie 1900, și a recrutat membri ajutători pe seama Societății.

A colaborat la *Foaia scolastică* (Blaj), unde îi apare studiul (traducere) *Starea scolastică prezentă în Statele Unite nord americane* (1899). În aceeași perioadă, a publicat în periodicele *Gazeta Transilvaniei*, *Unirea*, *Libertatea*, *Păstorul sufletesc*. A efectuat mai multe traduceri de lucrări cu conținut bisericesc, între care *Catolicismul în America de Nord*, *Preotul legii nouă* (după *Memoriale vitae sacerdotalis*, de Cl. Arvisenet), *Oratoria sacră* de J. Kudorn, *Isus Hristos* de Berthe și *Manual de adorare a sf. Euharistii* de Tesnière (traduceri din limba maghiară).⁵

La 26 decembrie 1905, va fi numit protopop greco-catolic în Reghin. Instalat la Reghin, la începutul anului 1906, devine unul din principalii animatori ai vieții culturale și naționale românești din acest oraș.⁶ A fost cel mai vrednic urmaș al „lucefărului” redeșteptării naționale, al marelui Petru Maior, a cărui ctitorie a păzit-o și dezvoltat-o printr-o pastorație duhovnicească și luptă românească de peste 40 de ani.⁷ Înființează, în 1913,

³ Maria Dan, *Protopopul Ariton M. Popa*, Târgu-Mureș, s.n., 2006, p. 72.

⁴ *Ibidem*.

⁵ Grigore Ploșteanu, *op. cit.*, p. 209-210.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Traian Bosoancă, *op. cit.*, p. 178.

Reuniunea meseriașilor români din Reghin, cu scopul de a împiedica deznaționalizarea elementului muncitor românesc. Susține **Societatea pentru crearea unui fond de teatru român**; înființează **Reuniunea mariană a femeilor** din localitate; s-a afirmat ca militant al Partidului Național Român. A fost membru fondator al **Despărțământului Reghin al ASTREI** și apoi ales vicepreședinte. Într-o perioadă în care „Legea Apponyi” atenta la existența învățământului românesc, desfășoară o „*muncă uriașă pentru asigurarea școlii*,” controlează și îndrumă școlile elementare, le cercetează anual, participă la examenele de sfârșit de an. Se ocupă îndeosebi de Școala românească greco-catolică din Reghin. Participă la activitățile **Reuniunii învățătorilor români**, prin șezători culturale, susținând comunicări: „Sărbătorile băbești,” Cașva, 22 mai 1910; „Lipsa și folosul școlii,” Petelea, 16 octombrie 1910; „Să iubim ce-i al nostru, îmbrățișând și meseriile și negoțul,” Solovăstru, 13 noiembrie 1910; „Foloasele unirii bisericii pentru neam,” Urisiu de Jos, 28 noiembrie 1910; „Despre tovărășii,” Teleac, 19 decembrie 1910; „Câteva rele în popor,” Mura Mare, 20 decembrie 1910; „Ce să cetim și cum să ne îmbrăcăm,” Petelea, 19 ianuarie 1911; „Ce să cetim și cum să ne îmbrăcăm” și „O reprivire peste trecutul neamului nostru din punct de vedere bisericesc,” Suseni, 5 martie 1911; „Mijloace pentru promovarea educațiunii,” Reghin, 23 noiembrie 1911.⁸

A susținut expuneri în diferite localități mureșene, utilizând aparatul de proiecție („Skiophtikon”). În 1911 a vorbit la Toplița despre „Cooperativele sătești.” A întreținut legături cu publicații și intelectuali din vechea Românie, primind corespondențe de la redacția ziarului *Neamul Românesc* (Vălenii de Munte), de la profesorul P. Popovici, directorul școlii din Piatra Neamț. Apare între corespondenții *Revistei teatrale* (1913).⁹

După intrarea în războiul pentru întregirea unității național-statale, Ariton M. Popa a fost deportat și internat la Fertörákos (județul Sopron, Ungaria), între 6 septembrie 1916 și 12 iunie 1917, cu alți cărturari români, care au luptat pentru întregirea neamului. Reîntors la Reghin, luptă pentru unirea Transilvaniei cu România; participă la adunările de constituire a Consiliului (Senatului) național român județean Mureș-Turda din 5 noiembrie 1918, fiind ales secretar județean. Redactează

⁸ *Ibidem*, p. 178.

⁹ Grigore Ploeșteanu, *op. cit.*, p. 211.

însuflețitorul apel către Frații Români, prin care se vestea că „soarele libertății naționale a răsărit în urmă și pentru noi Români din Ardeal și Țara Ungurească...”¹⁰ Prezidează ședințele C.N.R. local, participă la adunările populare din Milășel și Băla; a participat la Alba Iulia, ca delegat de drept, reprezentând Protopopiatul greco-catolic Reghin.¹¹ După Unire, a continuat să activeze pe plan cultural, ecleziastic și politic. Reales vicepreședinte al **Despărțământului Reghin al ASTREI**, reorganizat la 19 februarie 1923, susține numeroase expuneri cu caracter instructiv-educativ: „Necesitatea școlii și a meseriilor,” Lueriu, 1923, „Despre meserii,” Suseni, 1924, „Idea unității în dezvoltarea ei istorică la români,” Reghin, 1924, „Necesitatea cultului sufletesc,” Petelea, 1924, „Sfaturi morale de îndreptare,” Orșova, 1925, „Idea unirii la poporul român,” Habic, 1925, „Tăria cărților bune,” Beica română, azi Beica de Sus, 1925, „Sfaturi morale de îndreptare,” Filpișu Mare, 1925.¹²

Pe plan politic, a activat în cadrul Partidului Național, apoi al Partidului Național Țărănesc, fiind ales unul din cei doi vicepreședinți ai organizației județene, iar din 1933 este președinte de onoare al organizației orașenești Reghin. Deși candidatura sa a întâmpinat rezistență, a fost ales deputat în Parlamentul României (1928-1931).

A avut preocupări de istorie locală, a punctat în *Mica monografie a Reghinului* (1931) momente din trecutul românilor din acest oraș. A colaborat la gazeta *Semănătorul*, redactată în anii 1925-1930 de fiul său, Enea Popa.¹³

Ca prețuire a activității sale, în anul 1923 a primit medalia comemorativă a „Încoronării.” În același an, a fost înălțat la rangul de canonic onorar, numit „Camerier de onoare în haine paunazzo” de către Sfinția Sa, preafericitul părinte Papa Pius IX.¹⁴

A fost catehet la Liceul de Stat din Reghin (1919-1940), predând religia catolică. De asemenea, a fost numit membru titular la Eforia școlii de ucenici din Reghin (iunie 1939).¹⁵

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ Traian Bosoancă, *op. cit.*, p. 180.

¹² *Ibidem.*

¹³ Grigore Ploșteanu, *op. cit.*, p. 212.

¹⁴ Maria Dan, *op. cit.*, p. 114.

¹⁵ Traian Bosoancă, *op. cit.*, p. 180.

Pe linie ecleziastică s-a preocupat de soarta bisericilor din protopopiatul său, restaurând sau construind noi biserici. Astfel, a participat la sfințirea bisericii din Șerbeni (octombrie 1925), Breaza (noiembrie 1926), Solovăstru (1926), Chiheru de Sus (noiembrie 1931). Pentru școlile Blajului a donat 2.000 lei, în vederea construirii unui nou institut și internat. Veneratul Ordinariat Arhidicezan l-a numit în comitetul pentru organizarea pelerinajului la Roma, între membrii clerului. La 15 noiembrie 1936, distinsul protopop, care împlinise cu acea ocazie 40 ani de preoție și 30 de protopopie, a fost sărbătorit printr-o impresionantă manifestare.¹⁶

S-a stins din viață la 14 aprilie 1946 și a fost înmormântat în cimitirul din Reghin, în mijlocul comunității pe care a deservit-o cu devotament vreme de patru decenii.¹⁷

* * *

Bibliografie selectivă:

Lucrări publicate:

- *Un adio*. În: *Libertatea*, nr. 5, 28 ian./10 febr., 1906.
- *La masă cu dr. Augustin Bunea*. În: *Prinos memoriei regretatului canonic dr. Augustin Bunea*/Compus și închinat de redacția revistei culturale *Răvașul* din Cluj, Cluj, 1910, p. 42.

Referințe:

Cărți

- Arhivele Naționale Direcția Județeană Mureș, *Fond Protopopiatul greco-catolic Reghin*, dosarele 130-135.
- *Șematismul clerului Arhidiecezei mitropolitane greco-catolice române de Alba Iulia și Făgăraș*, Blaj, 1900, p. 514, 753; 1911, p. 73; 1923, p. 55, 57, 84; 1929, p. 50, 52; 1932, p. 146; 1937, p. 47, 48, 76; 1938, p. 123, 145.
- *Contribuția preoției române din Ardeal la războiul pentru întregirea neamului (1916-1919)*/Dr. Sebastian Stanca, Cluj, Institutul de Arte Grafice, Editura și Librăria „Cartea Românească” S. A., 1925, p. 112.
- *Momente din viața Bisericii Unite în ultimii zece ani (1918-1928)*/Ioan Georgescu, București, Editura „Cultura națională”, 1929, p. 5-6.
- *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*/Ioan Georgescu, Oradea, s.n., 1935, p. 137-138.
- *Sub stindardul „Astrei”: două decenii de activitate culturală în Despărțământul Reghin: 1919-1939*/Vasile Netea; cu o prefață de prof. dr. Iuliu Hațieganu, Reghin, Editura „Astra” Despărțământul Reghin, [1939], 79 p.
- *Román kultúrélet a magyar Erdélyben*/Pusztai-Popovits József, Pécs, Pécsi Irodalmi és Könyvnyomdai Részvénytársaság, 1942, p. 60. (Colecția *A Pécsi M. Kir. Erzsébet-Tudományegyetem Kisebbségi Intézetének kiadványai*, XV).
- *Marea Unire dela 1 decembrie 1918*, București, Societatea Națională de Editură și Arte Grafice „Dacia Traiană”, 1943, p. 53-54. (Colecția *Biblioteca Despărțământului București al Asociațiunii „Astra”*).
- *Doi Protopopi din Nord*/Vasile Netea. În: *Pentru Transilvania, II, Pământul și oamenii*, București, s.n., 1945, p. 181-182.
- *O zi din istoria Transilvaniei - 1 Decembrie 1918*/Vasile Netea, București, Editura Albatros, 1970, p. 62, 119, 121.

¹⁶ *Ibidem*, p. 180-181.

¹⁷ Grigore Ploșteanu, *op. cit.*, p. 212.

- *Contribuții mureșene la Marea Unire din 1918*/Ioan Silviu Nistor, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1981, p. 29, 38-41, 43, 45-47, 56-57, 66, 68, 70, 115-116, 123, 125, 127, 133, 144-146, 151-152, 165-166, 172-173, 176, 180-181, 183-184, 186, 191, 199, 204-205, 211-214, 223-227, 229, 237, 241-242, 244, 263.
- *1918 la Români. Documentele Unirii*, vol. 7, p. 130-132, 166, 345, 441-442, 466-467, 474; vol. 9, p. 8, 10-12; vol. 10, p. 22, 174.
- *Politica statului ungar față de biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918)*/Pr. Mircea Păcurariu, Sibiu, s.n., 1986.
- *Ariton Popa*/Grigore Ploșteanu. În: *Reghinul cultural: studii și articole*, vol. 2, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara, Reghin, Biblioteca Orășenească Reghin, 1990, p. 209-212.
- *Societatea meseriașilor din Reghin. Rolul ei în răspândirea culturii*/Szabo Mihai. În: *Reghinul cultural. Studii și articole*, vol. 2, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara, Reghin, Biblioteca Orășenească Reghin, 1990.
- *Contribuția preoșimii mureșene la realizarea Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918*. În: *Marisia*, XXV, Târgu-Mureș, 1996, p. 305, 308, 315.
- *Alexandru Ceușeanu. Studii și comunicări*, Reghin, s.n., 1999, p. 37, 42-45, 48.
- *Astra reghineană: 125 de ani de la înființare*/Volum îngrijit de prof. Marin Șara, prefață de prof. univ. dr. Grigore Ploșteanu, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin, 1999, 180 p. (Colecția *Pagini reghine*).
- *Intellectualitatea română din Transilvania în veacul al XVIII-lea*/Remus Câmpeanu, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1999.
- *Mărturii prin vreme. Douăzeci de ani de viață culturală pe Mureșul de Sus (1920-1940)*/Melinte Șerban, Târgu-Mureș, 1999, p. 39-75.
- *125 de ani de la înființarea Despărțământului Reghin al Așteii*/Marin Șara. În: *Astra Reghineană*, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin, 1999, p. 37.
- *Reghinul și Marea Unire*/Ioan Marinescu. În: *Reghinul cultural*, vol. IV, coord. dr. Grigore Ploșteanu și Marin Șara, Reghin, Biblioteca Orășenească Reghin, 1999, p. 115.
- *Reînvierea Așteii*/Melinte Șerban. În: *Astra Reghineană*, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior” Reghin, 1999, p. 113-114.
- *Mureșenii și Marea Unire*/Traian Bosoancă, Târgu-Mureș, Editura Ardealul, 2000, p. 177-183 (Colecția *Biblioteca de istorie*).
- *Despărțământul Reghin al Așteii. Documente. 1874-1940*/Culegere alcătuită de Liviu Boar, Reghin, Biblioteca Municipală „Petru Maior,” 2001.
- *Săcalu de Pădure: un cub de istorie și viață românească*/Romulus Sever Todea, lucrare monografică îngrijită, prefațată și completată de Ilie Șandru, București, Editura A.P.P., 2001, p. 30.
- *Catacombe și lumini. Viața și activitatea pr. Ioan Roșca în timpul persecuției Bisericii Greco-Catolice*/Anton Rus, Aura German, Blaj, Editura „Buna Vestire,” 2003, 189 p.
- *De la Blaj la Alba Iulia: articole politice*/Valeriu Branște, ediția a 2-a îngrijită de Valeria Căliman și Maria Elena Simionescu, Timișoara, Editura de Vest, 2003, 376 p.
- *Protopopul Ariton M. Popa*/Maria Dan, Târgu-Mureș, Casa de Editură Mureș, 2006, 159 p. (*Caiete mureșene*, 19).

Studii și articole

- *Ariton Popa*/Dr. Grigore Ploșteanu. În *Steaua roșie*, 35, nr. 292 (9 decembrie 1984), p. 3.
- *Ariton Popa internat la Sopron (1916-1918)*/Grigore Ploșteanu. În: *Gazeta Reghinului*, 2, nr. 5 (oct. 1991), p. 3.
- *Scrisorile lui G. Maior și Ștefan C. Pop*. În: *Gazeta Reghinului*, 2, nr. 5 (oct. 1991), p. 3.
- *Ariton Popa - omul politic*/Grigore Ploșteanu. În: *Gazeta Reghinului*, 3, nr. 3 (apr. 1992).
- *Pro memoria: Ariton Popa 125 de ani de la naștere - 50 de ani de la moarte*/Cozma Florian. În: *Opinia reghineană*, 3, nr. 56 (22-28 apr. 1996), p. 2.
- *O carte despre Protopopul Ariton Popa*/I.S.M. În: *24 ore mureșene*, 15, nr. 3381 (27-29 ianuarie 2007), p. 1.
- *O personalitate de seamă a Reghinului - Ariton Popa*/Marin Șara. În: *Cuvântul liber*, 19, nr. 32 (16 februarie 2007), p. 8.
- *Prezentare de carte*/Cosmina Oprea. În: *24 ore mureșene*, an 15, nr. 3537 (6 septembrie 2007), p. 3.
- *„Protopopul Ariton M. Popa.”* [Lansare de carte]/Marin Șara. În: *Cuvântul liber* 19, nr. 16 (25 ianuarie 2007), p. 1.